

306. Somogyicsicsó, Pusztá-Temetői-dűlő (KÖH 80623)

(Somogy megye) Ő, Á, Kk

Leletbejelentő hívta fel a figyelmünket a Somogyicsicsó határában lévő „Töröktemplom” nevű helyre, ahol a környékbeliek szerint egykor középkori templom volt. A terület mai neve – Pusztá-Temetői-dűlő – is az egykori templomra utal. 2011. november 4-én kilátogattunk a helyszínre. A templom helye egy műveletlen, fás dombon van, számos téglajelzi, amelyek É-ra a szántásban is követhetők. A templom körül helyezkedhetett el az egykori település. A megfigyelés körülményei nem voltak a legjobbak, K-i, vízhez közeli része ráadásul nem volt művelve. A talált kerámiaanyag jó része 14–15. századi, de a település élete legalább a 13. századtól a 16. századig igazolható a talált anyagból. A vízközeli rész nem volt bejárható, ez a terület módosíthatná a település korát. Egy őskori kőbaltát is találtunk a terület K-i szélén, feltehetően az őskori telep is a víznél lehetett.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Balla Krisztián.

MOLNÁR ISTVÁN – SIPOS CARMEN

307. Somogysárd határa

(Somogy megye) Ő, U, R, B, LT, N, Á, Kö, Kk, Kú

2011. március–áprilisban többször végeztem terepbejárást a településen.

Kishegy (KÖH 78429): Helyi lakosok bejelentése nyomán a Somogysárdtól É-ra, az ún. Kishegy nevezetű szőlőhegytől K-re egy vízfolyás melletti dombháton lokalizáltuk a kb. 130×60 m méretű lelőhelyet. Rengeteg kerámiát, valamint sok kőeszközt lehetett gyűjteni. Az alábbi korszakok településnyomát különíthettük el: dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrája (korai és késői), Sopot- vagy lengyeli kultúra, Balaton-Lásinja-kultúra, kisapostagi kultúra vagy dunántúli mészbetétes kerámia, urnamezős kultúra, népvándorláskor, középkor. Jelenleg a kőeszközanyag (pattintott és csiszolt), a megmunkálás majd minden folyamatát végig tudjuk követni a leletanyagban. Jelenleg ez tekinthető a zselizi kultúra legdélebbi előfordulási helyének.⁷³

Soponya (KÖH 78425): A Kossuth L. utca Ny-i oldalán lévő házak kertjeinek végében, a Soponya-i részen, egy dombháton található, tőle Ny-ra egy korábbi vízfolyás (ma halastavak) helyezkedik el, kiterjedése kb. 400×200 m. Kerámiát, valamint kőeszközöket tudunk gyűjteni, melyek alapján az alábbi korszakok telepnyomait sikerült elkülöníteni: újkőkor, badeni kultúra, kisapostagi kultúra, dunántúli mészbetétes kerámia, urnamezős kultúra, középső bronzkor, valamint szórványleleteket találtunk a késő középkorból és a kora újkorból. Néhány kerámialelet (sírkerámia töredékek) alapján feltételezzük, hogy őskori temetkezések is lehetnek a területen. Ennek pontosítása még további kutatásokat igényel.

*Szentkirály I–II., és Templom:*⁷⁴ A Szentkirályi-dűlőben az írott források és egyéb elbeszélések alapján a középkorban egy falu, valamint a hozzá tartozó templom állt. A Szentkirályi-dűlőt É-i irányból közelítettük meg, és először a tavak K-i felét értük el. Itt intenzív településnyomokat – rengeteg középkori kerámiatöredéket, szórványosan salakdarabokat, középkori üveget – találtunk a szántásban. Továbbhaladva D felé, kb. 500 m-en keresztül tudtuk követni a néhai település nyomát, aminek a D-i részén több téglatörmelék is észleltünk (Szentkirály II.). Itt leértünk egy mélyedésbe, ami egy K–Ny irányú út lehetett egykor, és át lehet járni rajta a két halastó között. A településnyomok D-i irányban nem folytatódtak tovább. A két halastó egy kisebb völgyben található, amelynek K-i és Ny-i irányba is magas partfala található. A halastavakat köröskörül erdő veszi körbe. A tó Ny-i felén a földút egy horhos részbe megy át, aminek az É-i magasabb partján – ami egy szintben van a Ny-i részen található dűlővel – rengeteg téglatörmelék található, valamint a téglatörmelékek között, az avar alatt embercsontokat is, és az erdőben kerámiatöredékeket. Ezt a részt azonosíthatjuk Szentkirály középkori templomával és templomkörültemetőjével (Szentkirály-Templom). A halastavak Ny-i oldalán, ami ténylegesen a Szentkirályi-dűlő, szintén szántóföld van, amit azonban csak részben lehetett bejárni. Itt szintén sok kerámiát gyűjtöttünk (Szentkirály I.). Úgy tűnik, hogy a halastavak mindkét oldalára átnyúlt a település. Lehetséges, hogy a középkorban ezek nem is halastavak voltak, hanem csak egy patak vagy vízfolyás. Az előkerült leletek alapján megállapítható, hogy a tavak Ny-i része volt a korábbi település, míg a K-i részén későbbi leletanyag került elő.

Szentkirályi-dűlő I–II. (KÖH 86605, 86603): A Somogysárdtól É-ra található Szentkirályi-dűlő Ny-i részén egymáshoz közel két kisebb helyen találtunk leleteket. Ezeket Ny-ról a Koroknai-vízfolyás egyik mellékága határolja. Viszonylag jó megfigyelési körülmények között tudunk közepes mennyiségű leletanyagot gyűjteni. A dűlő ÉNy-i részén, a Szentkirályi-rét elnevezésű területtől Ny-ra egy nagyjából 200×50 m-es területen több kerámiatöredéket és néhány salakdarabot találtunk. A kerámiatöredékek három korszakból származnak, őskor, kelta kor, középkor. A salak pontosabb megnevezése vas folyósalak, ami mindenképp vasolvasztásra utal, de korszakhoz egyelőre nem tudjuk kötni (Szentkirályi-dűlő II.).

A dűlő Ny-i részén a fentebb említett lelőhelytől D-re egy nagyjából 140×80 m-es területen kevés kerámiát és salakot találtunk. A kerámia alapján ugyanolyan korszakokat lehet elkülöníteni, mint a fenti lelőhelyen. A salak szintén vas folyósalak. A két lelőhelyet jelenlegi ismereteink szerint nem tartjuk összetartozónak, mivel köztük több mint 200 m leletmentes sáv húzódik (Szentkirályi-dűlő I.).

Szentkirályi-rét (KÖH 86607): Somogysárdtól É-ra, a Szentkirályi-halastavaktól ÉNy-ra, a Szentkirályi-dűlő É-i részén, a vízfolyástól D-re található. Mindössze egy enyhe kiemelkedés van a többnyire sík területen. Viszonylag jó megfigyelési körülmények között kevés kerámiát, egy vasszeget és egy

73 Az őskori leletanyag egy részét egyetemi szakdolgozat keretében feldolgozta Kocsis-Buruzs Gábor: Őskori leletek Somogysárd-Kishegy lelőhelyéről. PTE BTK Régészeti Tanszék, 2012.

74 A lelőhelyek nem szerepelnek a KÖH nyilvántartásban.

csiszolt köeszköz töredékét találtuk meg. A kerámia mindegyike késő Árpád-kori, valószínűleg 13–14. századi: fazekak egyszerű peremei, oldaltöredékek és néhány fenéktöredék. Feltehetően a vasszeg is középkori. A csiszolt köeszköz őskori, de ennél pontosabb datálás nem lehetséges.

Szentmihály-puszta (KÖH 80627): A Kishegy lelőhelytől K-re található, a vízfolyás másik oldalán egy domboldalon, kiterjedése kb. 400×200 m. A területen több korszak kerámia-aját, valamint köeszközöket is gyűjtöttünk. Az alábbi korszakok telepjelenségeit különítettük el: újkőkor, lengyeli vagy Balaton-Lasinja-kultúra, Somogyvár-Vinkovci-kultúra?, kispostagi kultúra, mészbetétes kultúra, kelta, Árpád-kor, késő középkor. A lelőhelyen több hamus folt jelezte korábbi megtelepedések nyomait. A középkori kerámia alapján feltételezzük, hogy egykor ezen a részen lehetett egy Szentmihály nevezetű falu, aminek a neve földrajzi névként maradt fenn.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Cserép Tamás technikusok, Deák Ferenc régészhallgató.

VARGA MÁTÉ

308. Somogyzil határa (Somogy megye) Ő, Ró

Alsó-Marosd-dűlő (KÖH 78411): 2011. március 15-én a patak menti dombvonulatot megtörő mellékvölgytől D-re, az összefolyás feletti erdőfoltig kb. 600 m hosszan őskori és római csempéket találtam.

Marosd (KÖH 78409): A középkori Marosd helyét kerestem a Somogyzil és Várong között É–D irányban folyó Mogyoródpusztai-árok K-i felén. A patak és a vele párhuzamos dűlőút közti keskeny, szántott sávban kb. 300 m hosszan őskori csempéket találtam.

K. NÉMETH ANDRÁS

309. Sopron, Belváros (Győr-Moson-Sopron megye) Ró, Á, Kö, Kk, Kú

Sopron belváros területén 2011 folyamán az alábbi feltárásokra került sor.

Fő tér (KÖH 41727, 47615): 2011. április 4. és június 28. között folytattuk a 2010-ben megkezdett munkát.⁷⁵ Az első szakaszban a tervezett védőépület pillérialapjainak megásása volt a feladat azokon a helyeken, ahol a tavalyi évben ez nem történt meg. Ahol épített örökséget – római kori épületfalakat – találtunk, ott a pillérialapot át kellett helyezni. Ezzel együtt a többi alap is „mozdult”, így helyenként bővítésekre volt szükség. A Város kérésére alapfalkutató szondákat ástunk a *Városháza (KÖH 52477)* pincéjében és annak külső oldalán. Római falmaradványok itt is kerültek elő. Ugyanilyen szondák közvetlenül a Tűztorony tér felőli fala mellett is készültek.

Megtaláltuk a Városháza helyén állt három középkori ház közül a középsőnek az É-i sarkát.

A feltárás második szakaszában a torony előtti területen dolgoztunk teljes felszínen. Ez vezetett a legjelentősebb eredményre, ugyanis előkerült a római kori D-i kapu K-i tornyának nagy méretű kváderekből épített maradványa, lábazati részekkel együtt. Az építmény minőségi kivitelű, ebben különbözik a torony melletti védőépületben már bemutatott romoktól. Úgy tűnik, a toronyépítmény egy korábbi periódusáról van szó.

Munkatárs: Nemes András művészettörténész.

Kecske (bencés) templom (KÖH 41727, 52469): A soproni bencés templom felújítási munkáit régészeti szakfelügyelet mellett végezték 2011-ben is.

A szentély ÉNy-i sarkában tavaly feltárt Ny–K-i irányú római kőfal elbontásra ítéltetett. Az alatta lévő és a szentély É-i faláig húzódó római rétegeket magunk bontottuk el. A tavaly készült metszetrájk alapján dolgoztunk, 10 római kori réteget különböztettünk meg. Kerámatöredékek, állatcsont, festett vakolatdarabok, áglyenyomatos, nagy méretű paticsok, tubustöredék, bélyeges téglák kerültek elő. A 3. rétegben 6, félkörben elhelyezkedő karólyukat tártunk fel. A legalsó, kőporos réteg járósínt lehetett. Ez már megmaradt, geotextillel letakarták.

A szentély D-i falában a félköríves diadalív pillérialapozást elbontották. Ahogy ez várható volt, a pillérialapozás együtt készült a templom alapfalával. Ugyanekkor a szentély D-i fala mellett a római falat is elbontották.

Az É-i mellékszentélyben a feltehetően barokk oltár alapozását tártuk fel. A Cziráky-kripta boltozatára épült rá, ez határozza meg az oltár készülését. Ugyanekkor (a kripta építések) megszüntettek egy 33 cm mélyen lévő téglák járósínt.

A toronyaljban a középkori járósínt már nem lehetett megtalálni.

A főhajó középtengelyében elhelyezkedő kriptát azért kellett elbontani, mert a helyére épült az urnatemető lejárati lépcsője. A kriptát már korábban egyszer felnyitottuk, és azt láttuk, hogy bolygatott. A csontok tetején egy meglehetősen jó állapotúnak látszó kabátka feküdt, ezért segítséget kértünk a Magyar Nemzeti Múzeum Műtárgyvédelmi Módszertani és Képzési Osztályától annak kiemelésére. Az antropológiai anyag gondozására a Szegedi Tudományegyetem Antropológiai Tanszékét kértük fel. A kripta ismételt felnyitása után kiszabadítottuk az említett ruhadarabot. A továbbiakban kiderült, hogy sokkal több temetkezést rejt a kripta, mint gondoltuk. A csontvázak rendezetlenül beszórvva helyezkedtek el, viseleti maradványokkal vegyesen. Az összekevert maradványok réteges bontása során kiderült, hogy a kriptába másodlagosan helyezték el a felszámolt kripták, sírok maradványait. Elsősorban a szentély alatti kripta 1770 körüli építésekor megszüntetett Viczay, a barátok kriptája és az úgynevezett népkripta jöhet szóba.

Összesen 55 ép, vagy részben ép koponyát azonosítottunk, de ezeken kívül sok koponyatöredéket is találtunk. Becslésünk szerint 60–70 emberi maradványt helyeztek el a kriptában. Az embercsonton kívül koporsómaradványok és viselettöredékek kerültek elő. (Füllungos koporsó oldala rézfejtű szögekkel kiverve, harisnyák, cipő- és egyéb ruhatöredékek, olvasószemek, mellkereszt, gyűrű, medaillon, gombok, sodrott fémzárlak, női és férfi cipősarkak fából stb.) A maradványok közé föld és törmelék is került, ebben római kori kerámatöredékek is voltak, így egyre bizonyosabbá vált, hogy más kriptákat

75 RKM 2010, 345–348.